

Marin Preda

VIATA , CA O PRADA

Prefață de *Oana Soare*

Fișă biobibliografică și referințe critice
de *Lucian Pricop*

EDITURA CARTEX SERV
București, 2016

CUPRINS

Poveste despre nașterea unei capodopere (<i>Oana Soare</i>).....	9
Fișă biobibliografică.....	24
Referințe critice	26
Viața ca o pradă	43

I

Aventura conștiinței mele a început într-o zi de iarnă când o anumită întâmplare m-a făcut să înțeleg deodată că exist. Era multă lume în casă, ființe mari, așezate în cerc pe scaune mici și care se uitau la mine cu priviri de recunoaștere, dar parcă îmi spuneau cu ostilitate, te vedem, ești de-al nostru, dar ce faci? Atunci am auzit o voce: „Lăsați-l în pace! Na, mă, și pe-asta!“ Și cel ce rostise aceste cuvinte a luat de undeva de pe sobă o pâine mare și rotundă și mi-a întins-o. Atunci mi-am dat seama că țineam strâns ceva în brațe, tot o pâine, și că asta era cauza privirilor rele îndreptate asupra mea. Pusesem mâna pe pâinea de pe masă care era a tuturor și nu mai vroiam să dau la nimeni din ea. Iar acel om, de care ascultau toți, în loc să mi-o ia cu forța, cum furioși se pare că vroiau ceilalți, făcându-mă să scot răcnete, îmi mai dăduse una: „Ia-o, mă, și pe-asta!“ Parcă m-am trezit dintr-un somn. M-am uitat la toți liniștit și am pus cuminte pâinea din brațe pe masă. Nimeni nu mai m-a luat după aceea în seamă, au început să rupă din ea și să mănânce.

Din această întâmplare ar reieși că instinctele de acaparare m-au dus departe de viață, ceea ce nu s-a dovedit. Totuși aventurile vieții noastre sunt ale conștiinței, deși viața ei adevărată nu e niciodată liberă de instincte și nu o dată e neputincioasă în fața lor, în rău, dar și în bine.

N-aș putea să spun cui datorez faptul că deși am fost dat la școală la opt ani, cu scopul mărturisit de tatăl meu să învăț doar să mă iscălesc și pe urmă, asemeni fraților mei mai mari, să ar pământul și să cresc vite, totuși întreaga familie a renunțat mai pe

urmă la această idee. Fiindcă în primul an abia am trecut clasa, deși m-am trezit cu uimire citind.

Atunci de ce m-au dat mai departe să urmez și clasa a doua pe care abia am trecut-o? Ulterior toți au spus că învățam bine. Dar asta nu era adevărat. Numai eu știu ce-am putut trăi în anul următor, la ce tortură am fost supus și cum soarta mea s-a decis parcă ignorându-mă. De la începutul anului nu putusem învăța nimic, nu aveam cărți. Mama îmi făcuse rost de cinci lei, mi-i dăduse și-mi spusese să-mi cumpăr cu ei „măcar *Citirea*“. M-am dus acasă la învățător, pe care l-am găsit în curte cu alții, beau cafele și jucau tabinet, și l-am strigat. A venit la gard. I-am spus ce vroiam, și el a întins mâna și i-am pus în palmă mica monedă galbenă.

– Ce să-ți iau eu, zice, cu cinci lei? O *Citire* costă vreo douăzeci și cinci de lei.

– Dom'le învățător, i-am spus eu atunci, care mă gândisem o clipă că ar putea da de la el restul, dar îmi spusese în același timp că nu putea să facă așa ceva, că nu eram fi-său, luați-mi un maculator să am măcar pe ce scrie, că de învățat pot să mă mai împrumut, dar de scris nu pot să scriu în caietele altora.

– Așa e, zice, bine, când o să mă duc pe la Roșiori, o să-ți cumpăr un maculator. Da' tac-tău de ce nu-ți dă bani de cărți, că nu e om sărac?

– Mă mir că mă lasă să viu și așa, darmite să-mi mai cumpere și cărți.

– Așa e, a zis învățătorul senin, și a dat creanga de măr pe sub care venise la mine la o parte și s-a întors la masă să-și continue jocul întrerupt.

În iarna aceea hotărârea tatălui meu de a nu mă mai lăsa să mă duc la școală a devenit, practic, un fapt, deși din gură nu mă oprise; nu aveam cu ce mă încălța. M-am dus doar când am putut merge desculț; și atunci am trăit acele ore de spaimă despre care am pomenit al cărei motiv dacă s-ar fi dezvăluit s-ar fi petrecut o catastrofă. Conștiința măsura proporțiile dezastrului care ar fi urmat, iar instinctele tremurau: nu se știe ce-aș fi ajuns în viață dacă jocul întâmplării, al cărei erou eram, s-ar fi destrămat și eu aș fi apărut în ochii învățătorului așa cum eram și nu cum, prin nu știu ce mister, credea el că sunt. Adică dintre cei mai buni... Se apropia

sfârșitul anului și dascălul examina toată clasa, să vadă pe care trece, pe cine premiază și pe cine lasă repetent. Scotea câte cinci sau șase la tablă și îi asculta. Jumătate din ei parcă învățaseră ceva, cealaltă jumătate însă parcă nici nu trecuse pe la școală și atunci învățătorul începea să-i bată la palmă cu o nuia de corn foarte ageră, de care tot unul dintre noi făcuse rost. Era atât de furios încât uneori îi bătea la palmă pe toți cei care erau scoși odată, deși unii dintre ei protestau indignați că ar fi răspuns bine la întrebările puse. Așteptam tremurând să-mi vie rândul. Nu știam nimic și ascultam înfiorat plânsetele care umpleau clasa. Băieții suportau bine loviturile în clipele când le primeau, dar în bănci nu mai puteau, fluturau mâinile înroșite în aer, sau și le vârau deznădăjduiți între genunchi. Plângeau cu înverșunare și obidă nedefinită fiindcă nici unul nu știa să urască, durerea lor era pură și în ea puteai ghici cel mult protestul împotriva ei, a durerii în sine, fiindcă durea, și nu a învățătorului sau a școlii, cu cărțile și istoriile ei care trebuiau învățate cu sila.

Prima zi a trecut fără să fiu scos și eu la examen. A doua zi, văzând cum stau lucrurile, în loc să fug și îndărăt să nu mă mai uit, am venit totuși la școală, deși știam ce ar putea să mi se întâmple. Nu m-a scos nici în acea zi și nici în cele următoare. Și pentru ca această întâmplare să fie dusă până la capăt, în nefirescul ei, la sfârșitul anului m-am pomenit printre premiați.

Faptul uimi pe ai mei și tata nu mai zise nimic, când, în toamnă, îi spusei că vreau să urmez și pe-a patra. Dar tot nu-mi luă cărți. Încetul cu încetul însă se răspândi întâi printre copii, apoi și printre vecini, ideea că eu aș ști atâta carte încât era clar că după terminarea cursului primar trebuia să fiu dat să urmez mai departe, la liceu sau la școala normală de învățători. Începui și eu să cred acest lucru, cu atât mai mult cu cât viața de țăran, în ciuda faptului că se petrecea într-un spațiu liber, mie mi se părea că se petrece într-un țarc. Dar eu nu vreau să povestesc aici „amintiri”; ci doar lucruri pe care le contemplan și azi cu un sentiment de neliniște că s-ar fi putut totuși să nu aibă loc, și atunci nici lumina care le însoțește azi în amintire să nu fi existat...

II

Nicăieri nu a fost timp în cele o mie de pagini ale *Moromeților* să povestesc călătoria pe care a făcut-o Niculae (erou a cărui copilărie era a mea), cu tatăl său, la vârsta de doisprezece ani, la Câmpu-Lung, unde dorința lui de a evada din familie și din sat trebuia să devină un fapt. În realitate această călătorie avea să se termine cu un eșec prin care însă soarta mă ferea de o prăbușire.

Nu există o ființă care să nu fie înzestrată cu instinctul primejdiei. La oameni el agită presentimentele cu atât mai mult cu cât rațiunea nu-și dă seama de nimic. Tatăl meu era posomorât și nu scotea un cuvânt mergând pe lângă cai. Nu se uita la mine, se ferea de ochii mei, a căror expresie îl împiedica, pesemne, să înțeleagă avertismentele turburi pe care le simțea zdruncinându-i credința în steaua mea. Ce eram eu? Ce putea să-i spună lui încrederea naivă a unui băiat că într-acolo unde mergeam ne aștepta lumea cu brațele deschise, să confirme adevărul înzestrării fiului din căruță, de care în sat nimeni nu se mai îndoia demult? Și dacă toată lumea se înșela? Învățătorul acela care mă premiase fără să știu nimic murise demult și luase cu el în mormânt secretul comportării lui ciudate. El, tatăl, nu fusese niciodată convins că nu se petrecuse atunci ceva firesc. Ai mei toți știau bine că sunt un bleg, totuși de ce mi s-ar fi pus pe cap o coroană pe care n-aș fi meritat-o? Asemenea gesturi le pot face oamenii obișnuiți din prostie sau din părtinire, dar ce l-ar fi putut îndemna pe un învățător care nu era mai bun decât alții, ba chiar era mai rău, suferind de piept, și folosind foarte des nuiua, să mă scoată din blegia mea vizibilă și să mă împingă de la spate în fața satului? Patul său de moarte pe lângă care am trecut toată clasa și i-am sărutat mâna acestui om slăbuț, stins în floarea vârstei, cu o mică mustață neagră și cu o expresie ca de icoană pe chipul său supt de suferință, nu-mi apare niciodată în amintire fără un adânc fior: e pentru mine semnul că

pe această lume, destinul orb nu e atotputernic, că hotărârile lui pot fi smulse, că fulgerul intuiției noastre îl poate abate din mersul lui implacabil. Și că, odată înfrânt, el cedează mereu netezindu-ți drumul nu fără a-ți lăsa în conștiință de fiecare dată o spaimă, semn că nu te va proteja la infinit.

Această spaimă o trăia pe drum tatăl meu, înaintea mea. El se apropie la un moment dat de botul cailor și trase căruța la marginea drumului. Alături era o poiană și o fântână. O fată desculță își spăla picioarele, apariție parcă de vis pe aceste ținuturi necunoscute cu văi adânci și dealuri uriașe. Se sui apoi lângă mine. Rămase câțva timp tăcut fără să mă privească. Îmi puse însă mâna lui mare pe picior și mă mângâie cu o milă nesfârșită pe care a trebuit să treacă douăzeci de ani ca s-o înțeleg. Apoi îmi spuse cu o duioșie izvorâtă numai din tristețea pricinuită de hărțuiala la care îl supunea de la o vreme familia noastră cu trei soiuri de copii, și pe care numai eu și mama i-o cunoșteam.

– Domnule, unde ne ducem noi acum?

Am înțeles fără să mă turbur ce vrea să spună: era oare asta drumul nostru? Ne duceam bine acolo unde ne duceam? Cine ne spunea nouă că din zecile de căruțe care se îndreptau ca și a noastră spre orașul de munte cu renumita lui școală, a noastră nu va face parte din cele care se vor întoarce cu speranțele pierdute?

– Îți pun această întrebare, a continuat el ca și cum mi-ar fi spus pentru întâia oară ceea ce avea să urmeze, când de fapt totul fusese demult răsucit pe toate fețele, ca să știi că n-ajunge să reușești să treci din trei sute, câți am auzit că sunt înscriși, printre cei patruzeci admiși. Trebuie să fii printre cei șapte-opt cu bursă. Fără bursă nu pot să te țin!

Mi-am dat capul pe spate:

– Heeee! Și d-aia ai tras tu căruța la marginea drumului!! Din mers nu puteai să-mi spui, heeee!

Și l-am arătat cu mâna ca să-l mai vadă și alții și am continuat să behăi.

– Nu, că putem să întoarcem caii și să ne ducem acasă! a zis el atunci cu simplitate, vrând parcă, cu o ultimă efortare, să rămână în mijlocul acestei simplități care ne-ar fi izbăvit de toate grijile și de toate temerile. Spunem că n-au mai fost locuri și gata. Altfel îți închipui ce rău o să fie. Ce-o să te faci tu, cum o să te arănești?

Lăsând la o parte faptul că n-o să se poată să nu-ți pese de toți proștii care or să râdă de tine.

Mă uitam la el și ca totdeauna glasul cu care îmi spunea aceste cuvinte mă făcu să înțeleg mai puțin ceea ce spunea. Cum o spunea, asta era uimitor. O veșnică surpriză. Reieșea în acele clipe că lumea n-ar fi atât de greu de suportat, dacă n-ar fi împănată cu proști. Ei, ce-o să fac? Sunt eu în stare, așa ca el, să nu-mi pese de ei? N-o să fiu, cum o să fiu? Sunt un copil, puțini sunt cei care cu adevărat se pricep să le facă față. Și atunci?

– Și ce vrei tu acum de la mine?

– Te întreb. Știi?!

– Ce să știu?

– Cum ce să știi? Păi despre ce vorbim noi aicea? Știi tu carte?

Am tăcut. Cum puteam să-i alung îndoielile? Să-i spun că știu să rezolv ecuații de gradul întâi, sau că știu toată istoria Evului Mediu așa cum se predă ea în clasa a doua de liceu?

– Ia spune-mi tu mie, aici, a zis el atunci tresărind parcă și el însuși că această idee nu-i venise mai demult în minte, care sunt bogățiile țării?

Vroia să mă examineze el, să audă cu urechile lui că știu și să se liniștească.

– Care sunt bogățiile țării? Eeee! Heeee!

Și l-am arătat iar cu mâna, să fie martori și alții, și să râdă și ei de întrebarea lui. A început să râdă el însuși, redevenind senin și a pus mâna pe hățuri. Convingerea mea îl subjugase.

La Câmpu-Lung am ajuns pe seară și am tras sub șoproanele unui han. Era frig, am început să tremur, m-am învelit cu cerga, care nu ținea însă deloc de cald.

– Ce e cu tine? m-a întrebat.

– Tu nu vezi? i-am răspuns eu cu dinții clănțănind. Mi-e frig, pune dulama pe mine și ia cerga asta de-aici.

Mi-a adus să mănânc doi mici și mi-a pus o ceașcă cu țuică în mână.

– Bea și tu, zice, mi-o dădu mocanu'ăsta de-alături. A tras și el cu căruța cu noi, e de prin Răchițele. Are și el un copil să-l dea la școală. A venit cu el în căruță și cu un butoi, eu zic că are o sută de chile. Ei, adăugă el, pot eu să fac față? Se duce și dă la unul și la

altul și țuică și bani și admitem cazul că și băiatul e bun. Între tine și el nu-l alege pe el?!

N-am putut nici să mănânc, nici să beau și nici nu mai auzeam bine ce spunea. Dimineața m-am trezit mirat că nu prea îmi simțeam greutatea corpului. Știam ce e, dar această boală, frigurile, îmi trecuse demult și niciodată nu mă apucaseră toamna, ci totdeauna în iunie. Nu i-am spus tatălui meu nimic, nici nu prea credeam că sunt iarăși frigurile, de astă dată am mâncat bine și starea aceea de slăbiciune mi-a trecut.

Am plecat la școală. Curtea era imensă, plină de copii și de părinții lor. Vederea mocanilor cu pălăriuțele acelea ca niște ceaunuri și cu pantalonii de aba albă strânși pe picioare m-a înveselit și am uitat că fusesem aseară bolnav. Tatăl meu însă era din nou îngrijorat: se adeverea ceea ce auzise, în timp ce el mai crezuse poate că n-o fi adevărat, și că n-or fi avut toți ambiția să-și dea copiii aici și nu în altă parte: păreau nu trei sute, ci parcă o mie.

Programul din ziua aceea, după cum citirăm pe un afiș, era apelul și vizita medicală. Nu trecu mult și ieși un ins care ceru foarte autoritar să se facă liniște, după care începu să ne citească numele după o listă. Erau într-adevăr foarte mulți, nu se mai terminau. Cât timp să fi trecut? O jumătate de ceas? Cutărescu Ilie, prezent, Panțirescu Toader, prezent, toaderii ăștia erau foarte numeroși. Tocmai mă miram de ce mocanii își spun Toader și nu Tudor, când deodată peste curtea mărginită de ziduri înalte cu ferestre mari și cu copaci bătrâni cu frunza de un verde bogat și negru, se lăsă liniștea. Se strigase un nume și nu răspundea nimeni. În clipa următoare insul care citea de pe listă repetă, ridicând vocea, un nume care nu-mi spunea nimic.

Tăcerea reveni în timp ce mă miram de ce-o fi lipsind cel strigat. O fi renunțat de bunăvoie sau n-or mai fi putut ai lui să-l dea? Atunci de ce s-o mai fi înscris? În clipa următoare o voce dramatică se auzi înaintând din spate de unde se retrăseseră părinții, și o mână brutală mi se înfipse în umăr.

– Răspunde, mă, prezent! Ce e cu tine?

A! Da, eu eram ăla! Cum de uitasem? Omul care făcea apelul ridică fruntea din hârtii și îmi spuse ceva neplăcut. Refuzai să înțeleg ce anume, găsind în sinea mea, cum aveam să fac totdeauna,